

Den avhandlade verkligheten: nyhetsvärderingens genomslag på vetenskapsjournalistiken

Erik Olausson

Magisteruppsats JOU004
Handledare: Mia Marie Lundén
Institutionen för medier,
kommunikation och journalistik
Lunds universitet 2007

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur svenska dagstidningarnas nyhetsvärdering påverkar vetenskapsbevakningen.

I en kvantitativ studie jämförs antalet doktorsavhandlingar som läggs fram inom varje vetenskaplig disciplin med antalet som får genomslag i medierna.

Resultatet visar att medicinska avhandlingar visserligen är de som genererar flest antal artiklar, men att det jämfört med forskningsfältets storlek ändå är förvånansvärt svårt för medicinska avhandlingar att tränga igenom mediebruset. Humaniora och samhällsvetenskap är istället de discipliner som relativt sett är bäst representerade i medierna medan naturvetenskap och teknik hamnar långt efter.

En sammanställning av artiklarnas publiceringsplats visar också att nya avhandlingar inom medicin konsekvent klassas som nyheter eller feature medan humaniora klassas som kultur.

I den efterföljande kvalitativa studien undersöks tre specifika avhandlingar inom medicin, litteraturvetenskap och juridik som alla figurerat stort i dagspressen. Genom intervjuer med de inblandade parterna kartläggs hela processen, från det att avhandlingarna färdigställs tills de uppmärksammas i medierna.

Förutom att alla tre behandlar ämnen som i någon mån är uppseendeväckande visar sig mellanhanden, en nyckelperson som överbryggar klyftan mellan forskaren och medierna, vara en viktig gemensam faktor.

Abstract

The aim of the thesis is to critically examine the news assessment in the general media with respect to science coverage.

In a quantitative analysis, the number of doctoral dissertations defended at Swedish universities is summarized for each scientific field. This is then compared to the number of articles about doctoral dissertations in each scientific field published in Sweden's leading daily newspapers.

The result shows that dissertations in medicine generate the largest number of articles. However, compared to the size of the field of research, it is surprisingly difficult for medical dissertations to make headlines. Instead, social sciences and the humanities are the disciplines that, relatively speaking, are the most widely represented in the media, while natural sciences and technology fall way behind.

An examination of where in the daily papers articles about the dissertations are published also shows that new doctoral theses in medicine are consistently categorised as "news" or "feature" while theses in the humanities are categorised as "the arts".

In the qualitative analysis that follow, three specific dissertations in medicine, comparative literature, and law are examined more closely. All three have been frequent in the printed media during the period examined. Through interviews with the involved parties, the entire process of reaching publicity is mapped out – from the time when the doctoral theses are completed to the point where they're picked up by the general media.

Apart from the fact that all three of them deal with issues that in one way or another are startling or spectacular, they have another common denominator. In all three cases the middleman, a person who bridges the gap between the researcher and the media, plays a central part.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	2
ABSTRACT	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1 INLEDNING OCH PROBLEMBAKGRUND	4
2 SYFTE.....	4
3 METOD	4
3.1 KVANTITATIV STUDIE	4
3.2 KVALITATIV STUDIE	5
3.3 AVGRÄNSNINGAR OCH DEFINITIONER	6
4 PROBLEM OCH FALLGROPAR	8
4.1 KATEGORISERING	8
4.2 RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET	9
5 TEORI.....	10
5.1 BAKGRUND	10
5.2 FORSKNINGSLÄGET.....	11
6 KVANTITATIV STUDIE.....	12
6.1 RESULTAT	12
6.2 ANALYS.....	15
7 KVALITATIV STUDIE.....	22
7.1 RESULTAT	22
<i>Steg 1: Avhandlingen färdigställs</i>	<i>22</i>
<i>Steg 2: Mellanhanden</i>	<i>23</i>
<i>Steg 3: Medierna nappar</i>	<i>25</i>
<i>Steg 4: I backspegeln</i>	<i>26</i>
7.2 ANALYS.....	28
8 SLUTSATSER	30
9 LITTERATURFÖRTECKNING.....	32
<i>Elektroniska resurser</i>	<i>32</i>

1 Inledning och problembakgrund

Universitetet samverkar med det omgivande samhället för att bidra till den kulturella och ekonomiska utvecklingen regionalt, nationellt och internationellt. Detta är den så kallade ”tredje uppgiften” för universitetet, kontakter med och information till det omgivande samhället.¹

Citatet är hämtat från Lunds universitets hemsida men kunde ha gällt vilket svenskt lärosäte som helst. Från att mest ha brytt sig om undervisning och forskning börjar universitetet ta sin tredje uppgift på allt större allvar. Idag har de flesta universitet egen pressavdelning, allt för att frukten av forskarnas mödosamma arbete inte ska ligga och mögla i byrålådan.

Men att få genomslag i medierna är inte alltid lätt. Av de mer än 2000 doktorsavhandlingar som läggs fram vid svenska universitet och högskolor på ett år är det bara en bråkdel som sipprar ner genom det mediala filtret och blir nyheter som når vanligt folk. Bara ett fåtal hittar ut från akademiens korridorer och in i Svenssons kök och vardagsrum.

2 Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka mediernas nyhetsvärdering inom vetenskapsjournalistik. Hur värderas olika ämnen och vetenskapliga discipliner mot varandra?

För att uppnå detta använder jag mig av följande frågeställningar:

1. Vilka avhandlingar framlagda vid svenska universitet och högskolor får genomslag i de stora dagstidningarna?
2. För de avhandlingar som får genomslag, hur fungerar processen från framläggningen av avhandlingen tills artiklar om dem publiceras i dagstidningarna?

3 Metod

3.1 Kvantitativ studie

Huvuddelen av arbetet genomfördes med hjälp av en kvantitativ metod i två steg. Dels gjordes en sammanställning över de doktorsavhandlingar som läggs fram vid svenska universitet och högskolor under en tremånadersperiod. Avhandlingarna kategoriserades efter vetenskaplig disciplin enligt följande:

- Teknik
- Medicin och hälsa
- Övrig naturvetenskap
- Ekonomi
- Juridik
- Samhällsvetenskap
- Utbildningsvetenskap
- Humaniora och teologi

¹ Lunds universitets hemsida. Tillgänglig på: <http://www.lu.se/o.o.i.s/1333> [2007-05-18]

Detta ger en bra indikation på hur stora forskningsfält de olika områdena är, hur mycket det forskas inom de olika vetenskapliga disciplinerna.

Nästa steg var att göra en liknande sammanställning under samma tremånadersperiod över de avhandlingar som får genomslag i medierna. Även här kategoriseras avhandlingarna enligt samma princip, men också efter vilken del i tidningen de figurerade i. Dessa avdelningar är:

- Nyheter/Inrikes
- Lokalsidor
- Feature/bilaga
- Kultur
- Familjesidor
- Ekonomi
- Ledare/politik
- Sport
- Övrigt

Med vissa smärre justeringar bygger kategorierna i denna sammanställning på de kategorier som artiklarna är märkta med i Presstext² och Mediarkivet³.

Vid sökningar i Presstext och Mediarkivet har jag använt följande söksträng: *avhandling* OR doktorsavhandling* OR disput**.

Asterisken här innebär en trunkering av söktermen, vilket gör att jag exempelvis får träff på både *avhandlingar* och *avhandlingen* liksom *disputerar* och *disputation*.

Den träfflista som blev resultatet gick jag sedan igenom manuellt för att sortera bort de artiklar som inte var relevanta för min undersökning, antingen för att artikeln inte refererade till någon konkret avhandling eller för att denna avhandling var för gammal, se vidare under *3.3 Avgränsningar och definitioner*.

Slutresultatet av den kvantitativa studien blir alltså en jämförelse mellan de två sammanställningarna över hur många avhandlingar i olika vetenskapliga discipliner som läggs fram och hur många avhandlingar i olika discipliner som syns i medierna, och var. Detta ger en klar indikation på om någon eller några vetenskapliga discipliner är under- eller överrepresenterade i medierna i förhållande till hur stort forskningsfälten är. Den kvantitativa studien kan också visa hur olika vetenskapliga discipliner behandlas av medierna, exempelvis om nya rön inom naturvetenskap konsekvent stämplas som ”nyheter” medan nya rön inom humaniora stämplas som ”kultur”.

3.2 Kvalitativ studie

I en mindre del av undersökningen försöker jag ta frågeställningen ett steg längre och i någon mån förklara resultatet i den kvantitativa studien. Genom att göra en fallstudie och följa tre avhandlingar som fått genomslag i medierna från de att de produceras till att en eller flera artiklar om dem publiceras i dagstidningarna hoppas jag kunna ge en inblick i den process som ligger bakom nyhetsvärderingen och en ökad förståelse för vad det krävs för att som nydisputerad doktor få genomslag i medierna.

Kartläggningen görs med hjälp av (telefon-)intervjuer med forskaren, eventuella mellanhänder – exempelvis universitetens pressavdelningar samt den första journalist som nappade på nyheten tillräckligt mycket för att ta kontakt med forskaren.

² Tillgänglig på: [http://www.presstext.se/\[2007-05-01\]](http://www.presstext.se/[2007-05-01])

³ Tillgänglig på: [http://www.retriever-info.com/mase.php?lang=se \[2007-05-01\]](http://www.retriever-info.com/mase.php?lang=se [2007-05-01])

Resultatet av den kvalitativa studien blir alltså friare hållen framställning eller kartläggning av den ”väg” som avhandlingen tagit – från att den färdigställs till att den syns i medierna.

3.3 Avgränsningar och definitioner

Ursprungligen var tanken att titta på samtliga avhandlingar framlagda vid samtliga universitet och högskolor under den givna tidsperioden. Tyvärr finns det inga centrala arkiv som gör detta möjligt, istället har jag fått avgränsa mig till att titta på de avhandlingar som läggs fram vid de största svenska universiteten. Avgränsningen är ändå väl motiverad eftersom det är vid dessa lärosäten som den allra största mängden avhandlingar produceras. Under den valda tidsperioden publicerades exempelvis 97 doktorsavhandlingar från Karolinska institutet, som är med i studien. Från Växjö universitet, som inte är med i studien, kom bara åtta doktorsavhandlingar under samma tid.

De lärosäten som ingår i studien är:

- Chalmers tekniska högskola
- Göteborgs universitet
- Karolinska institutet
- Kungliga tekniska högskolan
- Linköpings universitet
- Lunds universitet
- Stockholms universitet
- Umeå universitet
- Uppsala universitet

För uppsatsens syfte har jag vidare utgått från att doktorsavhandlingen får ”genomslag” i medierna om två kriterier är uppfyllda:

1. Avhandlingen och/eller dess upphovsman nämns på något sätt i en artikel- eller notistext.
2. Artikelns ursprung ligger i avhandlingen. Det vill säga, om ursprungsskälet till att artikeln skrevs, ”nyhetskroken”, just var den nya avhandlingen. Därmed inte sagt att själva framläggningen av avhandlingen nödvändigtvis är nyheten, det kan också vara så att avhandlingen lyft fram och aktualiserat ett visst ämne som redaktionen därmed får anledning att titta närmare på. Men avhandlingar som har mer än ett år på nacken, det vill säga som publicerats före 2006-01-01, och som nämns i förbigående därför att ämnet blivit aktuellt av andra skäl än avhandlingen, räknas inte med.

För den kvantitativa studien måste två viktiga avgränsningar göras. Den första ligger i vilket medium som ska få representera ”medierna”. Praktiska omständigheter gjorde det omöjligt att använda Rapports huvudsändningar vilket var ursprungsplanen.

Istället har jag valt att använda följande dagstidningar och nyhetsbyråer som källa:

- Aftonbladet
- Expressen
- GT
- Kvällsposten
- Dagens Nyheter
- Göteborgs-Posten
- Svenska Dagbladet
- Sydsvenskan

- TT Spektra
- TT

Den sammanlagda upplagan för de åtta dagstidningarna är 1,65 miljoner exemplar, motsvarande drygt 40 procent av den totala upplagan för samtliga dagstidningar i Sverige.⁴ För nyhetsbyråerna TT och TT Spektra är upplagan mycket svårare att beräkna eftersom deras material används i olika hög grad av landsortstidningar som inte täcks in av studien. Jag har ändå valt att plocka med dem eftersom byråmaterial från TT och TT Spektra i många fall är det enda vetenskapligt inriktade material som landsortstidningar publicerar.

Den andra viktiga avgränsningen för den kvantitativa studien ligger i den valda tidsperioden. En för kort tidsperiod skulle ge ett otillräckligt underlag för den kvantitativa sammanställningen, det vill säga, för få avhandlingar får något genomslag i medierna för att några generella slutsatser alls ska kunna dras. Å andra sidan ger en för lång tidsperiod ohanterliga datamängder.

En annan faktor som måste vägas in här är den fördröjningseffekt som finns från det att en avhandling läggs fram tills det att en eller flera artiklar om den publiceras i medierna. Ibland kan det ta lång tid för medierna att upptäcka avhandlingen eller inse att den innehåller stoff till en artikel. I andra fall kan redan skrivna artiklar bli liggande eftersom annat, mindre tidsbeständigt material prioriteras. Jag har därför valt att göra sökningarna i Presstext och Mediearkivet mellan 2007-01-01 och 2007-04-15, det vill säga till och med 15 dagar efter undersökningsperioden för de framlagda avhandlingarna i den första delen av den kvantitativa studien.

På ytan verkar urvalet vara nästintill slumpartat. Tidningarna i studien täcker inte ens in hälften av den totala upplagan för Sveriges dagstidningar. Men i själva verket är det, i Østbyes termer, ett strategiskt urval.⁵ Genom sin storlek och spridning har de undersökta tidningarna en dagordningsättande funktion, både gentemot andra medier och gentemot mediekonsumenten, påpekar medieforskaren Jesper Strömbäck.⁶

Likaså är tidsperioden strategiskt vald. Hösten 2006 dominerades medierna på olika sätt av debatten om klimatförändringar och global uppvärmning. Kombinerat med den sedvanliga fokuseringen på vetenskap runt Nobelprisutdelningen gör det att tre månader under hösten, i synnerhet i slutet av hösten, inte skulle ha gett någon rättvisande bild av vetenskapsjournalistiken i dagstidningarna i allmänhet. Under de tre första månaderna av 2007 hände däremot inget speciellt som kan göra undersökningen skev.

Urvalet till den kvalitativa studien gjordes efter genomgång av den slutgiltiga träfflistan med artiklar i Presstext och Mediearkivet. Här försökte jag hitta tre avhandlingar från olika vetenskapliga discipliner och från olika lärosäten som alla fått stort genomslag i medierna. Valet föll slutligen på följande:

- Bullarbo, Maria: *Nitric oxide donors in labor management*. Medicin, Göteborgs universitet. Skriven på engelska.

⁴ Enligt statistik från Tidningsutgivarna. Tillgänglig på:
<http://www.tu.se/tidningarna.asp> [2007-05-10].

⁵ Østbye, Helge et al (2004): *Metodbok för medievetenskap*, sid 219.

⁶ Strömbäck, Jesper (2000): *Makt och medier*, sid 155.

Vid ungefär tre procent av förlossningarna lossnar inte moderkakan automatiskt. Normalt sett leder detta till att kvinnan måste genomgå en operation i direkt anslutning till förlossningen, ofta under narkos. I avhandlingen utvärderas en alternativ metod där kvinnorna får en tablett med nitroglycerin direkt efter förlossningen. Resultaten, som är mycket lovande, öppnar dörren för denna alternativa behandlingsmetod som innebär mindre risk för trauman och biverkningar för den nyblivna mamman.

- Carlson, Laura: *Searching for Equality: Sex Discrimination, Parental Leave and the Swedish Model With Comparisons to EU, UK and US Law*. Juridik, Stockholms universitet. Skriven på engelska.
I avhandlingen jämför Laura Carlson det svenska rättssystemet med EU:s, Storbritanniens och USA:s inom området jämställdhet. Resultatet visar bland annat att det är svårt för kvinnor att få diskrimineringsmål prövade i domstol eftersom de löper en stor ekonomisk risk om de förlorar. Hon drar också den kontroversiella slutsatsen att den svenska modellen, med förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, verkar hämmande på kvinnornas möjligheter att få diskrimineringsfall rättsligt prövade.
- Theander, Birgitta: *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945-1965*. Litteraturvetenskap, Lunds universitet. Skriven på svenska.
I avhandlingen redogör Birgitta Theander för sin tolkning av genren flickböcker, efter att ha lästa samtliga 1022 som utkom 1945-1965. Resultatet är på många sätt en upprättelse för en sedan 70-talet ganska bespottad genre som inte ansetts tillhöra de finkulturella salongerna. Theander påpekar bland annat att böckerna inte bara var lättvindiga, romantiserade sagor, utan även innehöll skildringar av sociala och politiska problem som mobbing, missbruk och ungdomskriminalitet. Avhandlingen gavs ut som inbunden bok på Makadam förlag.

4 Problem och fallgropar

4.1 Kategorisering

En potentiellt stor felkälla vid alla typer av kvantitativa analyser är kategoriseringen eller kodningen. Trender och tendenser kan framträda tydligt eller dränkas beroende på hur passande kategorier som används för att koda materialet. I mitt fall finns det till exempel en risk att missa intressanta skillnader mellan olika typer av avhandlingar inom den medicinska disciplinen. Kanske får avhandlingar om cancer större utrymme än avhandlingar om fertilitetsforskning? Det får jag aldrig veta då jag kodar båda sorters avhandling som "medicin". Samtidigt måste antalet kategorier begränsas för att arbetsbördan inte ska bli övermäktig.

I stort sett har jag valt kategorier efter Lunds universitets fakultetsindelning. Liknande indelning finns på många stora svenska universitet, exempelvis Göteborgs och Uppsala universitet.

Även den andra kategoriseringen är till vissa delar problematisk. De flesta artiklar i Mediearkivet och Presstext är klart och tydligt märkta "Kultur", "Nyheter" och så vidare. Men även oklara fall finns, exempelvis Dagens Nyheters egen avdelning

”Insidan”, som behandlar livsåskådningsfrågor i gränlandet mellan kultur, familjesidor och feature. För andra tidningar, som Sydsvenskan, anges bara vilken del i tidningen: A-, B-, eller C-del som artikeln återfinns i. I detta fall innehåller A-delen såväl ledare/politik som nyheter och ekonomi. Ibland har jag därför, med stöd av sidnummer, skribentens namn etc. tvingast till kvalificerade gissningar om vilken kategori artikeln bör höra till.

Materialet från TT och TT Spektra är ytterligare ett huvudbry. Här är det nästintill omöjligt att veta var materialet publicerats eftersom byråerna inte själva ger ut någon tidning. Med få undantag har jag därför placerat byråernas material i kategorin Feature/bilaga eftersom jag bedömer det som troligast att det är där de hamnar även i lokaltidningarna.

En annan potentiell felkälla som är mer specifik för mitt projekt ligger inbyggd i den definition jag valt att använda av när en avhandling får genomslag i medierna. Många fall kommer vara solklara, men tveksamheter kan uppstå. Det kan ibland vara svårt att veta om en artikel *har sitt ursprung* i en färsk avhandling eller om en avhandling bara används som bakgrund till en artikel som reportern eller redaktionen börjat producera *av andra skäl* och som därmed inte bör räknas med. För att undvika svåra tolkningsfall har jag strikt tillämpat tidskriteriet. Är avhandlingen framlagd före 2006-01-01 har den inte kommit med, oberoende av hur artikeln om avhandlingen är uppbyggd.

4.2 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

I den kvantitativa delen av min undersökning försöker jag svara på uppsatsens första frågeställning med hjälp av en induktiv metod. De data jag samlar in från tre månader använder jag för att analysera hur de undersökta dagstidningarna *alltid* värderar nya doktorsavhandlingar i olika discipliner. I förlängningen försöker jag dra slutsatser för hur nyhetsvärderingen för *alla* riksmidier slår igenom på vetenskapsjournalistiken. Det är därför på sin plats med en diskussion om den kvantitativa studiens reliabilitet och validitet.

Torsten Thurén definierar reliabilitet som tillförlitlighet.

”En kodning av, säg, en tidnings åsikt i en politisk fråga under många år måste läggas upp så att olika kodare arbetar efter samma principer”, säger han⁷.

De två fallgröpar jag tidigare räknade upp är också de kritiska punkter som måste vara uppfyllda för att studien ska ha hög reliabilitet. Om samma undersökning görs om men med en ny kategoriindelning eller om en ny undersökare inte gör samma tolkning av när en avhandling får genomslag i medierna kommer resultatet bli annorlunda.

Validiteten är svårare att bedöma. För frågeställningen om det enskilda väldefinierade fallet, de studerade dagstidningarna under de tre första månaderna 2007, finns det inga validitetsproblem. Men huruvida detta resultat är generaliserbart är svårare att svara på. Är det även giltigt för dessa dagstidningar andra tider på året, andra medier, eller för andra typer av vetenskapliga resultat än de som ryms i avhandlingar?

Genom att välja en strategisk och relativt lång tidsperiod för undersökningen har jag försökt att öka dess validitet. Likaså är dessa dagstidningar ett strategiskt val av medium genom sin storlek och spridning. De stora tidningarnas funktion som

⁷ Thurén, Torsten (1991): *Vetenskapsteori för nybörjare*, s 22.

dagordningssättare ökar validiteten av att det som gäller för dem även gäller för andra medier.

Däremot är det tveksamt om resultatet för nyhetsvärderingen av avhandlingar verkligen kan sägas gälla även för typer av vetenskapliga resultat, som forskningsrapporter, kliniska prövningar, utgivna fackböcker eller publicering av artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Valet av just avhandlingar gjordes mest av praktiska skäl, de är väldefinierade och lätta att hitta i olika databaser.

Vad gäller fallstudien är den som alla kvalitativa studier begränsad i sin generaliserbarhet. Bara för att en viss process låg bakom de undersökta avhandlingarnas väg till medierna betyder det inte att processen är likadan för andra avhandlingar, för andra medier eller för andra typer av forskningsresultat. Samtidigt kan man, enligt Østbye, få ut ganska mycket av en ordentlig fallstudie.

Fallstudier kan vara väl lämpade för att ge generell kunskap. Om det finns en bra teori på fallstudiens område kan man genom ett genomtänkt val av fall bidra till att pröva teorin.⁸

Nyckelordet här är genomtänkt val. I mitt fall kan det exempelvis innebära att välja avhandlingar som fått väldigt stort genomslag i medierna, det vill säga nämns i flera av de undersökta tidningarna och eventuellt också på andra håll. Likaså kan det vara intressant att titta på avhandlingar från vitt skilda vetenskapliga discipliner för att jämföra processen. Vart vänder sig en sociolog med sin avhandling? Vart vänder sig en kärnfysiker?

5 Teori

5.1 Bakgrund

Frågan om nyhetsvärdering, vad som egentligen blir nyheter, är en av de mest centrala för medievetenskapen. I boken *Massmedier*⁹ redogör Hadenius och Weibull för några i den långa rad av undersökningar som försökt svara på just denna fråga.

Redan 1924 formulerade den amerikanske journalisten Walter Lippman två klassiska kriterier för vad som är en nyhet:

1. Den ska väcka känslor hos läsaren.
2. Den ska erbjuda läsaren möjlighet till identifikation.

Dessa kriterier är fortfarande giltiga, men har utökats och nyanserats av flertalet forskare. Den tyske kommunikationsforskaren Henk Prakke menade exempelvis att varje händelse och fenomen kan värderas efter sitt geografiska, tidsmässiga och kulturella avstånd till mediekonsumenten. Ju längre bort, desto mindre nyhet. Indirekt påverkar dessa tre faktorer givetvis också Lippmans kriterier. Ju längre bort i världen, desto mindre möjlighet har en nyhet att väcka känslor hos läsaren och skapa identifikation, och så vidare.

Inom nordisk forskning har ett av de mest ambitiösa försöken att kartlägga nyhetsvärderingens principer gjorts av den norske medieforskaren Einar Östgaard.

⁸ Østbye, Helge et al (2004): *Metodbok för medievetenskap*, s 241.

⁹ Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2003): *Massmedier, en bok om press, radio och TV* (8:e upplagan), s344-348

Även han nämner läsarens möjlighet till identifikation som en hörnpelare i nyhetsvärderingen. Han kompletterar den med termen sensationer, vilket i Östgaards resonemang får representera både ett mått av ny utveckling, avslöjande av tidigare okända fakta och förhållanden och Lippmans kriterium om att väcka känslor. För att illustrera detta citerar han en amerikansk professor i journalistik:

Det är ett faktum att ni och jag önskar sensationer i våra nyheter. Det måste sannerligen vara en torr och känslolös läsare – en kall fisk – som hoppar över allt det sensationella i sin tidning och enbart läser det som i minsta möjliga grad appellerar till känslorna, vare sig det är viktigt eller ej.¹⁰

Men, till skillnad mot Lippman lägger Östgaard till ett kriterium för nyhetsvärdering som kan sägas genomsyra de två första: förståelsen. En nyhet som läsaren redan tidigare har en viss kännedom om eller förståelse för värderas mycket högre än en som är helt okänd, menar Östgaard. Förståelsen ökar identifikationen och gör att nyheten lättare väcker känslor hos läsaren.¹¹

En modernare ansats att sammanfatta nyhetsvärderingens principer har gjorts av medieforskaren Håkan Hvitfelt. Enligt honom ökar chansen att en nyhet får stort genomslag om:

- Den behandlar politik, ekonomi, brott eller olyckor.
- Har kort geografiskt eller kulturellt avstånd till mediekonsumenten.

Samt om den tar upp händelser och fenomen som är:

- Sensationella och överraskande.
- Handlar om enskilda elitpersoner.
- Kan beskrivas tillräckligt enkelt men ändå är viktiga och relevanta.
- Utselas under kort tid men som del av ett tema.
- Har negativa inslag.
- Har elitpersoner som källa.

5.2 Forskningsläget

Kunskapen om hur nyhetsvärderingen hos de svenska riksmidierna fungerar specifikt inom vetenskapsjournalistiken är däremot väldigt knapphändig. Malin Idelands etnologiska studie *Dagens gennyheter*¹² tillhör undantagen. Här är det dock samspelet mellan vetenskapsmännen och journalisterna inom ett specifikt vetenskapligt område, dessutom etiskt laddat, som studeras. En av de svårigheter hon pekar på i mötet mellan vetenskapen och journalistiken är de olika kraven på tempo. Inom vetenskapen är det en synd att hasta fram snabba resultat, inom journalistiken en nödvändighet. Liknande problematik kan tänkas råda även inom andra vetenskapliga discipliner och påverka nyhetsvärderingsprocessen.

Utanför landets gränser är forskningen något mer utvecklad. I en större kvantitativ innehållsanalys av brittiska dagstidningar 2003 visade exempelvis Emma Weitkamp

¹⁰ Östgaard, Einar (1968): *Nyhetsvärdering. Massmedia och nyhetsförmedling*, s 70.

¹¹ *ibid*, s 43.

¹² Ideland, Malin (2002): *Dagens Gennyheter: hur massmedia berättar om genetik och genteknik*.

att medicin och hälsa var kraftigt överrepresenterade jämfört med andra vetenskapliga discipliner som biologi, miljövetenskap, fysik, samhällsvetenskap och sociologi.¹³

I undersökningen *Experter i medierna, dagspressens brug af forskere 1961-2001*¹⁴ studerar Albæk et al samtliga artiklar i de tre största danska morgontidningarna: Jyllands-Posten, Politiken och Berglinske Tidende i en månad vart tionde år för att se hur de använt sig av olika expertutlåtanden. Resultaten visar på en intressant utveckling, som delvis motsäger Weitkamps undersökning av brittiska dagstidningar. 1961 var 40 procent av experterna i undersökningen forskare inom naturvetenskap, teknik och jordbruk medan 33 procent sysslade med medicin och folkhälsa. Däremot var bara 13 procent forskare inom humaniora och 13 procent samhällsvetare. Men 2001 har balansen förskjutits rejält. Nu är bara 17 procent forskare inom naturvetenskap, teknik och jordbruk och 21 procent medicinare. Humanisterna ligger kvar på 13 procent medan samhällsvetarna gått upp till 45 procent. Mer än dubbelt så många experter och forskare inom samhällsvetenskap som inom medicin får alltså uttala sig i de undersökta dagstidningarna. Här är det dock viktigt att påpeka att Albæk et al använder en vid definition av samhällsvetenskap, inom den gruppen experter och forskare är cirka en fjärdedel var jurister, ekonomer, statsvetare och övrigt.

I en relaterad avhandling om arbetsmiljöjournalistik noterar Eva J:son Lönn att ”Det var företrädesvis medicinsk, teknisk och naturvetenskaplig forskning som presenterades i vetenskapsramen medan samhällsvetenskaplig forskning var ovanlig och humanistisk forskning inte alls förekom”¹⁵. Viktigt att notera här är dock att J:son Lönn endast tittar på de vetenskapsrelaterade artiklarna ur hennes urval av artiklar om arbetsmiljö. Ämnen som medicin, hälsa, teknik och kemi kan därför förväntas vara mer representerade eftersom dessa vetenskapliga discipliner har större relation till arbetsmiljöfrågor än exempelvis litteratur, språk eller kulturhistoria har.

Emma Weitkamp noterar i sin studie att bara cirka en sjättedel av de vetenskapliga artiklarna i hennes undersökning av brittiska dagstidningar har sitt ursprung i vetenskapliga facktidskrifter. Största nyhetskällan var istället kategorin ”övrigt”, där bland annat personliga kontakter med forskarna, statliga utredningar och ideella organisationer ingår. Däremot är avhandlingar som källa till massmediernas vetenskapsbevakning relativt outforskade.

6 Kvantitativ studie

6.1 Resultat

I den första delen i den kvantitativa studien sammanställde jag listor över publicerade avhandlingar från respektive lärosäte under den sökta tidsperioden. Totalt var det 567 framlagda avhandlingar. Varje avhandling kategoriserades efter vetenskaplig disciplin baserat på vilken institution doktoranden kom ifrån.

¹³ Wietkamp, Emma (2003): British Newspapers privilege health and medicine topics over other science news. *Public Relations Review* (29), sid 321-333.

¹⁴ Albæk et al (2002): *Experter i medierna. Dagspressens brug af forskere 1961-2001*.

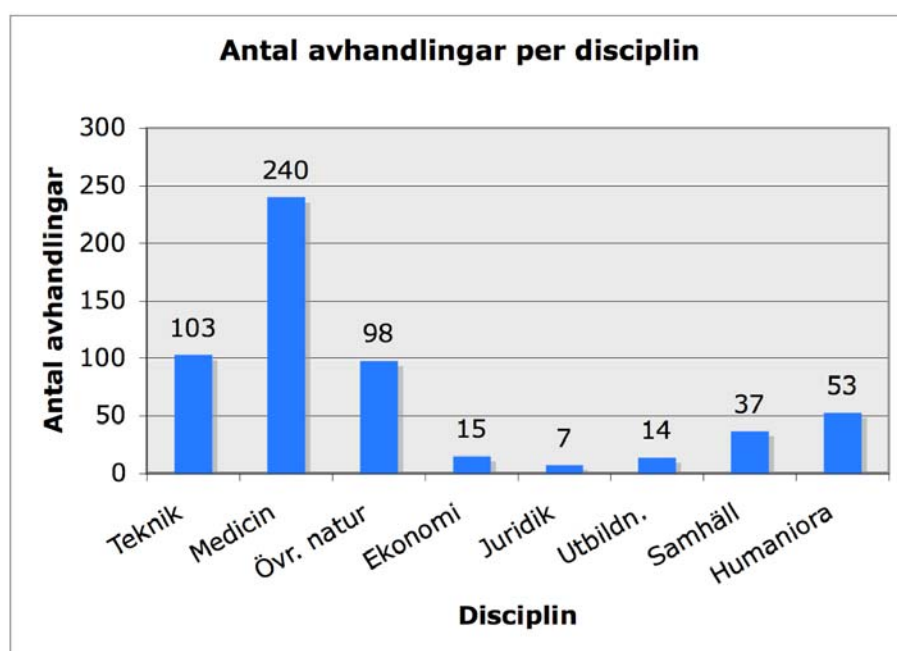
¹⁵ J:son Lönn, Eva (2005): *Jobb(iga) nyheter. Om dagstidningars bevakning av arbetsmiljöfrågor*.

Som synes av tabell 6.1 och figur 6.1, visade resultat en ganska stor övervikt för det medicinska området. Teknik, övrig naturvetenskap och humaniora är ganska väl representerade medan ytterst få avhandlingar lades fram inom juridik, utbildningsvetenskap och ekonomi.

Disciplin	LU	GU + CTH	Liu	UmU	SU + KTH	KI	UU	Totalt
Teknik	16	37	6	0	34	0	10	103
Medicin	51	25	9	22	1	97	35	240
Övr. natur	24	15	4	9	26	0	20	98
Ekonomi	5	4	1	0	3	0	2	15
Juridik	1	0	0	2	3	0	1	7
Utbildn.	4	3	1	3	2	0	1	14
Samhäll	12	11	0	2	7	0	5	37
Humaniora	10	15	2	3	8	0	15	53

LU = Lunds universitet, GU = Göteborgs universitet, CTH = Chalmers Tekniska högskola, Liu = Linköpings universitet, UmU = Umeå universitet, SU = Stockholms universitet, KTH = Kungliga tekniska högskolan, KI = Karolinska institutet, UU = Uppsala universitet.

Tabell 6.1 Antal framlagda avhandlingar under tremånadersperioden per disciplin och lärosäte.

Figur 6.1 Antal avhandlingar per disciplin under tremånadersperioden.

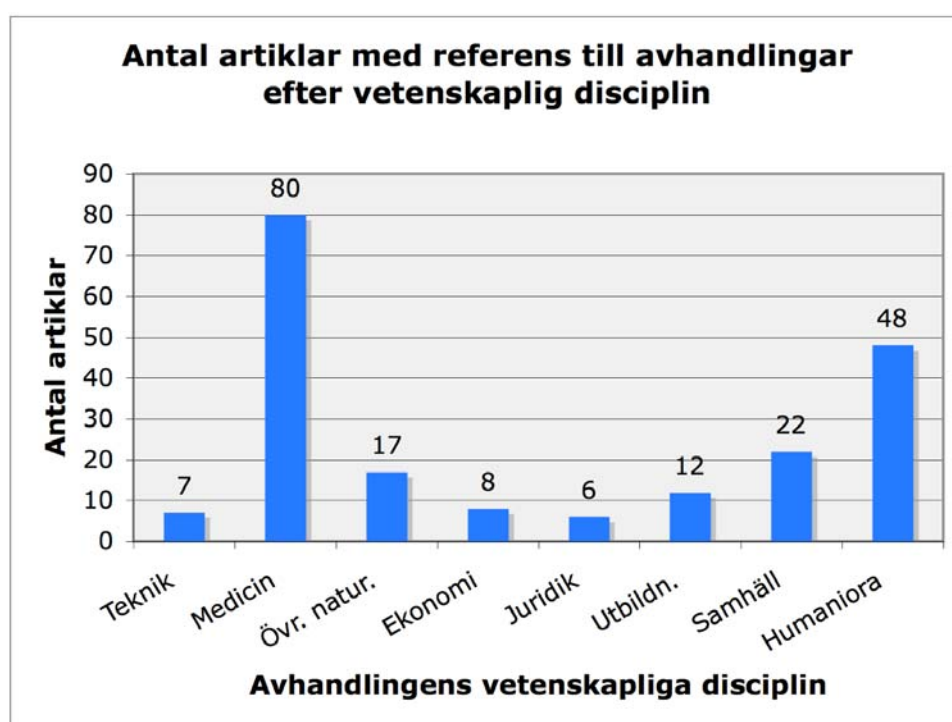
I den andra delen av den kvantitativa studien resulterade sökningen i 249 träffar i Presstext och 283 träffar i Mediearkivet, det vill säga totalt 532 träffar på den givna söksträngen. Efter noggrann genomgång rensades många artiklar ut. Bland de utrensade fanns bland annat familjeartiklar om disputerade personer som fyllt år eller dött, artiklar som tog upp gamla avhandlingar framlagda innan 2006, eller avhandlingar från andra länder än de nordiska. Även artiklar som i abstrakta termer använde ordet avhandling eller disputation utan att referera till någon konkret doktorand eller avhandling rensades ut. Kvar återstod 107 artiklar i Presstext och 93

artiklar i Mediearkivet, totalt 200 artiklar. Dessa kategoriserades efter vetenskaplig disciplin samt publiceringsplats i tidningen.

Disciplin	Nyheter /inrikes	Lokal-sidor	Feature /bilaga	Kultur	Familje - sidor	Ekonomi	Ledare /politik	Sport	Övrigt	Totalt
Teknik	3	0	2	1	1	0	0	0	0	7
Medicin	35	5	27	3	1	0	2	4	3	80
Övr. natur	7	0	5	1	1	3	0	0	0	17
Ekonomi	2	0	0	0	1	4	0	0	1	8
Juridik	0	1	0	0	0	4	1	0	0	6
Utbildn.	4	0	3	4	0	0	0	0	1	12
Samhäll	9	1	3	4	4	0	1	0	0	22
Humaniora	7	0	5	26	7	2	1	0	0	48
Totalt	67	7	45	39	15	13	5	4	5	200

Tabell 6.2 De 200 artiklarna med referenser till avhandlingar sorterade efter avhandlingens vetenskapliga disciplin och artikelns publiceringsplats.

Som synes av tabell 6.2 och figur 6.2 är medicin återigen den disciplin som är bäst representerad, totalt 80 artiklar av 200 tar upp avhandlingar inom medicin och hälsa. Näst vanligast är artiklar om avhandlingar inom humaniora, medan juridik, teknik och ekonomi är de discipliner som är minst representerade.

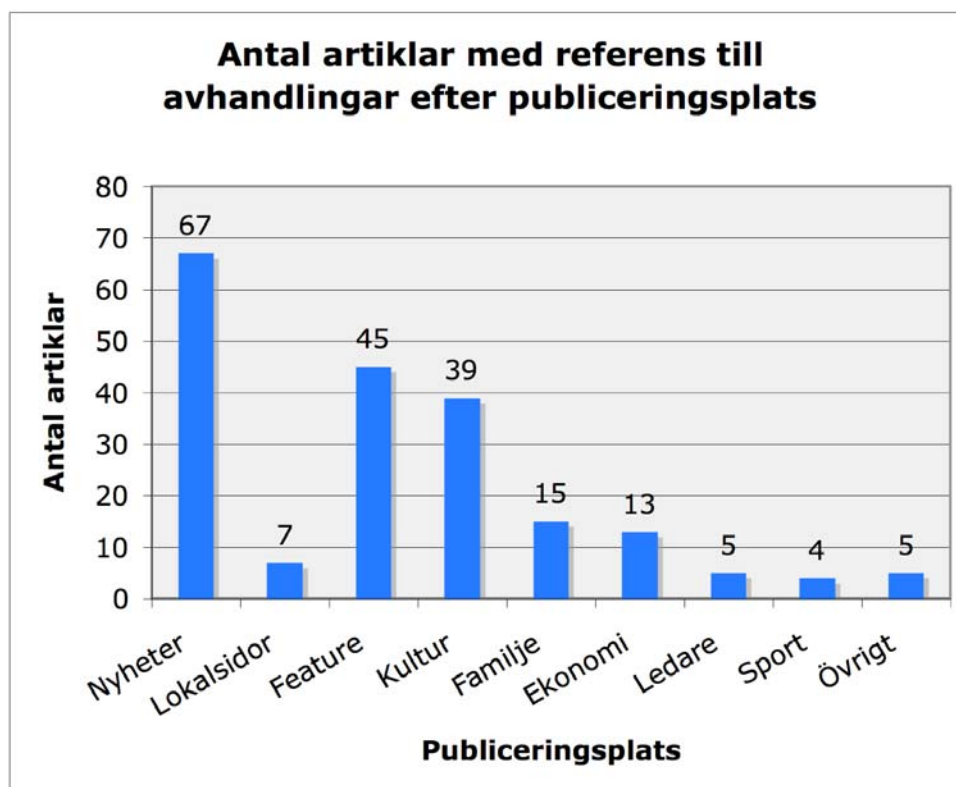

Figur 6.2 Antal artiklar med referens till avhandlingar efter avhandlingens vetenskapliga disciplin.

Figur 6.3 visar istället hur artiklarna fördelar sig på de olika delarna i tidningen. Som synes är det på nyhetsplats som de flesta avhandlingar tas upp, följt av feature/bilaga och kultur. Däremot är det mycket få artiklar på ledarplats, lokalsidorna och relativt få på familje- och ekonomisidorna. Minst antal artiklar med referens till avhandlingar

har sportsidorna. De fyra träffarna härstammar från två avhandlingar inom medicin, en om doping och en om idrottsskador inom fotbollen.

Värt att notera är att de flesta artiklar om avhandlingar hamnar på nyhetsplats, trots att de vetenskapliga resultaten långt ifrån är färskvaror – de har ju tagit minst fyra år att åstadkomma och är dessutom giltiga på obestämd tid. Detta återkommer jag till i nästföljande kapitel.

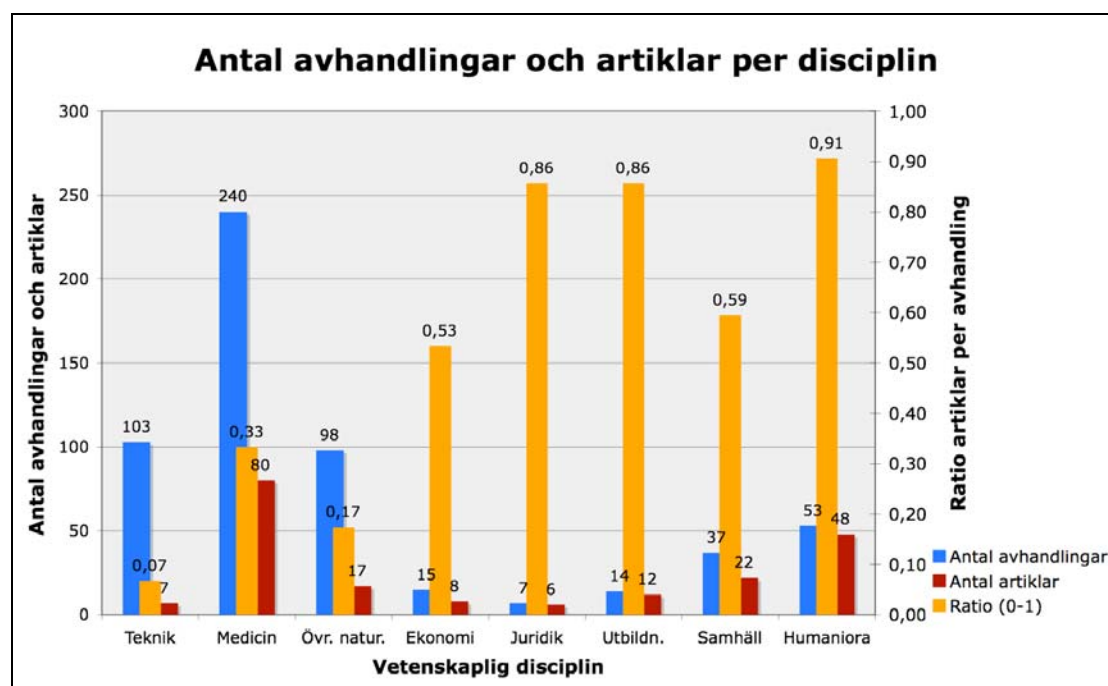
Figur 6.3 Antal artiklar med referens till avhandlingar efter publiceringsplats i tidningen.

6.2 Analys

Figur 6.4 visar antalet avhandlingar och antalet artiklar om avhandlingar inom varje vetenskaplig disciplin. Ration definierar jag som kvoten mellan antalet avhandlingar och antalet artiklar om avhandlingar inom varje disciplin. Ju högre ratio, desto fler artiklar per framlagd avhandling.

Observera dock att ration är ett konstgjort mått som endast ska användas vid jämförelser mellan disciplinerna. Sammanställningen över antalet avhandlingar inom varje disciplin gäller avhandlingar framlagda mellan 2007-01-01 och 2007-03-31. Artiklarna i sammanställningen publicerades visserligen under samma tidpunkt, med två veckor extra i april för att kompensera för fördröjningseffekten, men refererar till avhandlingar framlagda mellan 2006-01-01 och 2007-03-31. Ration kan därför inte ses som något procenttal eller *andel* avhandlingar som fått genomslag.

Varje avhandling läggs dessutom bara fram en gång men det kan finnas många artiklar om dem i olika tidningar. En ratio högre än ett är alltså möjlig, även om det inte blev så i mitt fall.

Figur 6.4 Antal avhandlingar samt artiklar om avhandlingar per disciplin. Ration är uträknat som kvoten mellan antalet avhandlingar och antalet artiklar om avhandlingar per disciplin. Observera dock att ration är ett konstgjort mått som endast ska användas vid jämförelser mellan olika discipliner.

Det går snabbt att se att humaniora, med 53 avhandlingar och 48 artiklar, är den stora vinnaren när det gäller att tränga igenom mediebruset. (Därmed inte sagt att 48 olika avhandlingar syns i medierna, vissa avhandlingar hade många träffar.)

Samhällsvetenskap klarar sig riktigt bra. Ekonomi, juridik och utbildningsvetenskap får också stort genomslag, men här är det faktiska antalet avhandlingar och artiklar så lågt att fördelningen kan vara en slump som bara gäller för de här tre månaderna.

Precis som väntat, och som tidigare forskning indikerat, var medicin med 80 artiklar det ämne som omnämns allra mest i medierna. Men med tanke på storleken på det medicinska forskningsfältet är det ändå förvånansvärt svårt för medicinska avhandlingar att röna uppmärksamhet.

Likaså är det förvånansvärt svårt för naturvetenskapliga avhandlingar att bli omskrivna. Naturvetenskap, som i många sammanhang får beteckna "vetenskap" i vidare bemärkelse, verkar i detta fall vara något som lämnas åt specialtidsskrifterna. Ett antal av de sjutton artiklarna behandlar också vad som kan sägas vara den mest vardagsnära form av naturvetenskap: nya rön om odling och grödor, framlagda vid Statens Lantbruksuniversitet.

Men den verkliga förloraren är teknik. Med 103 avhandlingar och 7 artiklar hamnar disciplinen långt efter när det gäller uppmärksamhet i medierna.

En tänkbar förklaring till att avhandlingar om teknik och naturvetenskap är så dåligt representerade i medierna skulle kunna vara att universitetens pressavdelning generellt sett bryr sig mindre om teknik, eller utgår från att teknik och naturvetenskap inte ska intressera medierna i samma utsträckning. En snabb titt i Lunds universitets arkiv för pressmeddelande undergräver dock den teorin. Under 2006 skickade Lunds universitets pressavdelning ut 28 stycken pressmeddelande inom området naturvetenskap och 43 stycken inom området teknik. Något fler – 57 stycken – handlade om medicin och hälsa, medan endast åtta handlade om humaniora och

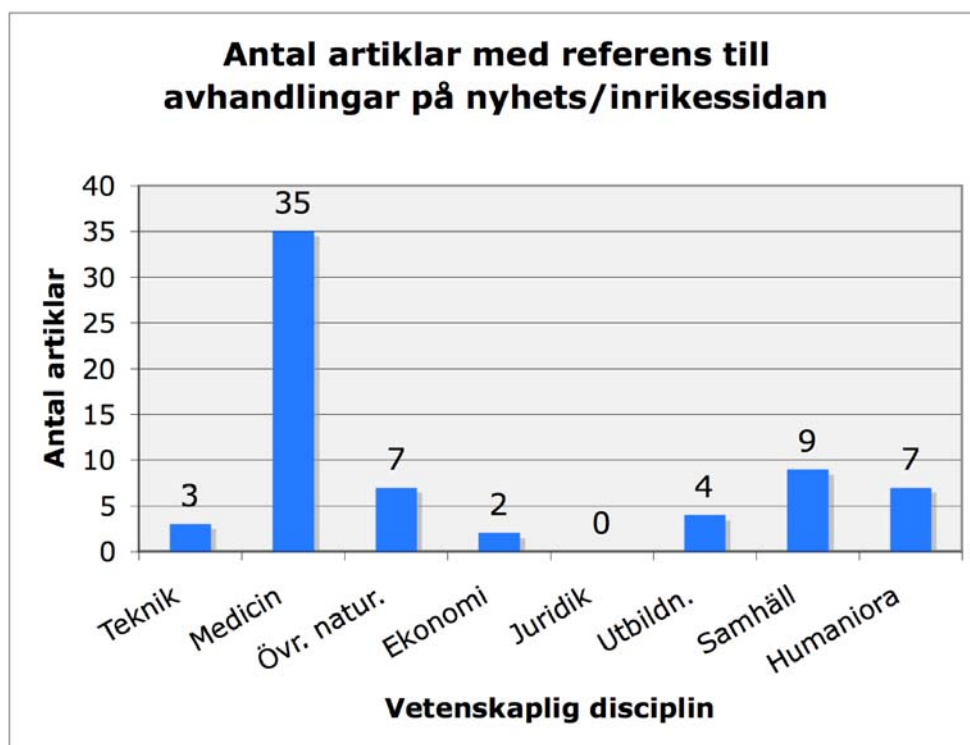
teologi och tre om samhällsvetenskap. De discipliner som är bland de bäst representerade i medierna är alltså samtidigt de som knappt uppmärksammas alls av universitetets egen pressavdelning. Omvänt verkar många pressmeddelande inom ett område inte garantera stor publicitet – i varje fall inte när det gäller nya avhandlingar.

Figur 6.5 till och med 6.7 visar på ett annat intressant samband, nämligen hur avhandlingar inom olika discipliner behandlas av medierna. Som framgår av figur 6.5 är medicin den helt dominerande disciplinen på nyhetsplats, med övriga discipliner långt på efterkälken. Även om man tar hänsyn till övervikten av medicinska avhandlingar som läggs fram syns ändå en tydlig tendens. Medicinska rön betraktas som hårda nyheter med stort beröringsvärde för många människor.

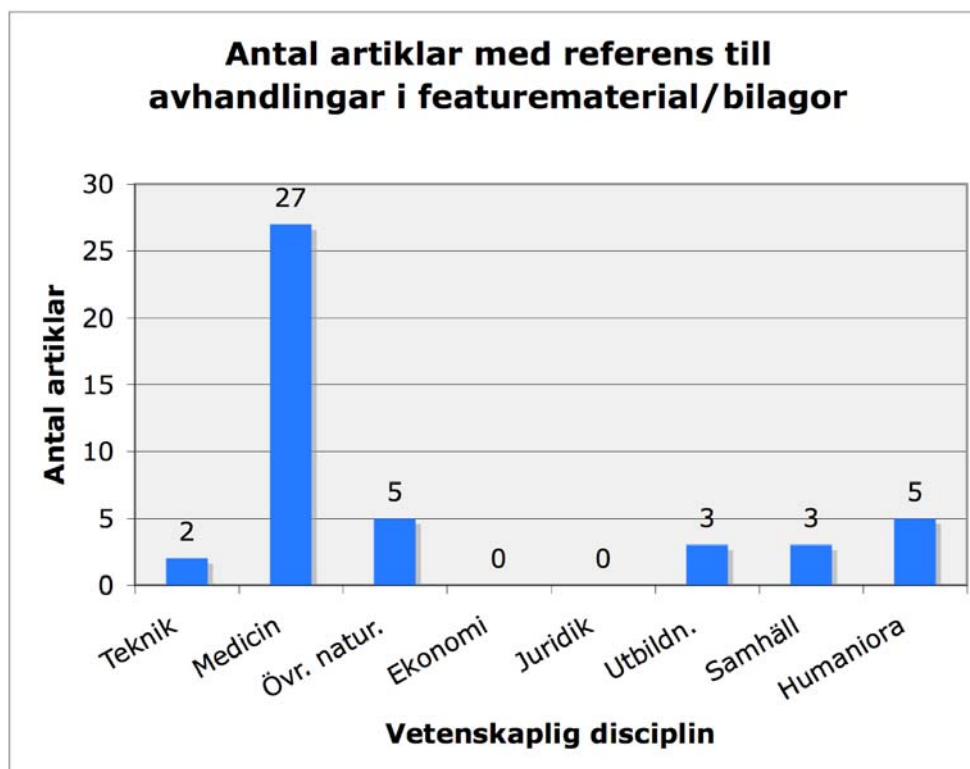
Även på featuresidor, i söndagsbilagor och liknande dominerar artiklar om medicinska avhandlingar, se figur 6.6.

Värt att notera är att antalet artiklar om medicin är fler på nyhetsplats än på feature/bilaga. Det är något förvånande med tanke på att medicinska rön egentligen inte har något kort bäst-före datum, deras logiska placering vore därför på featuresidorna eller i någon bilaga. Tendensen att placera dem på nyhetsplats är ytterligare en indikation på att medicinska nyheter upplevs som viktiga, så viktiga att man inte vågar vänta med att publicera dem. Om konkurrenttidningen hinner före kan de medicinska rönen kännas gamla – trots att resultatet i dem är giltiga på obestämd tid.

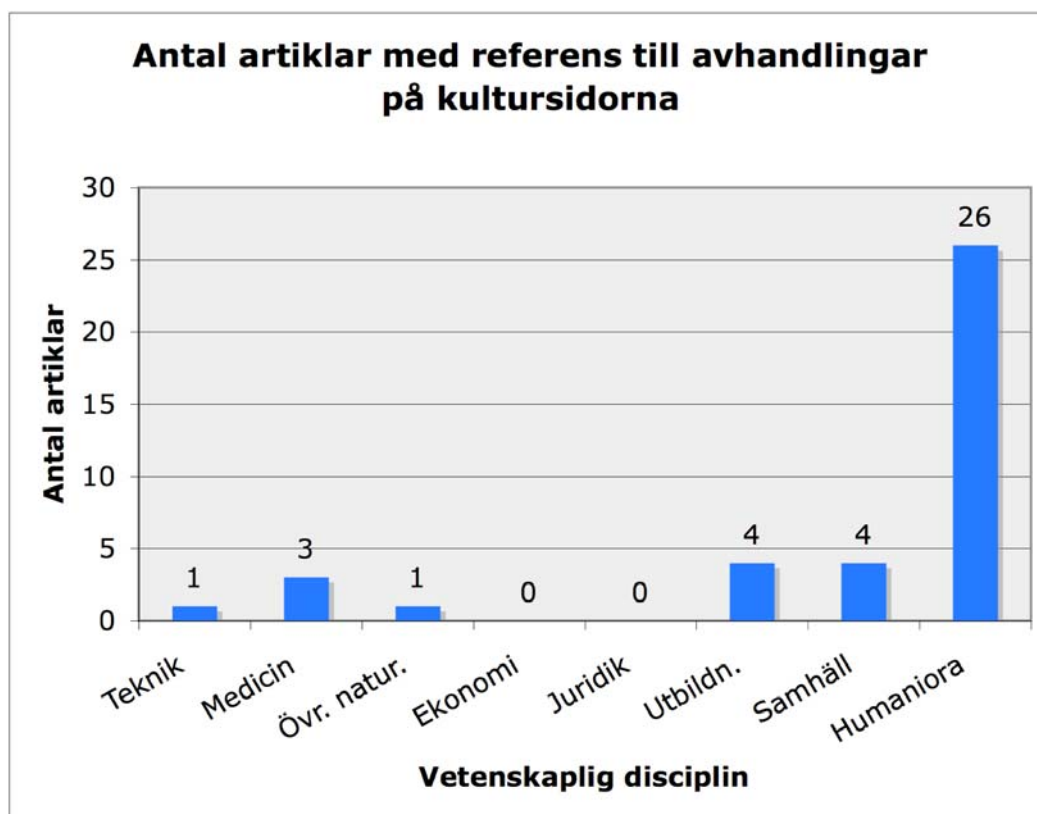
Figur 6.7 klargör ett annat tydligt samband: humanioras totala dominans på kultursidorna. Detta är inget förvånande resultat, kultursidorna brukar behandla litteratur, konst, musik och samhällsdebatt, ämnen som ligger inom eller nära de humanistiska vetenskaperna. Mer förvånande är snarare att naturvetenskap, medicin och teknik överhuvudtaget figurerar på kultursidorna (även om den ensamma artikeln inom teknik egentligen inte var särskilt teknisk, den refererade till en arkitekturavhandling om ”det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar”). Ändå är det förbluffande hur tydligt mönstret utkristalliserar sig. Avhandlingar inom medicin är ”nyheter” eller möjligtvis feature. Avhandlingar inom humaniora är ”kultur”, trots att de båda inom akademien är, i någon mån, likställda vetenskapliga discipliner.

Figur 6.5 Antal artiklar med referens till avhandlingar på nyhets- eller inrikessidorna, per vetenskaplig disciplin.

Figur 6.6 Antalet artiklar med referens till avhandlingar i featurematerial och bilagor, per vetenskaplig disciplin.

Figur 6.7 Antalet artiklar med referens till avhandlingar på kultursidorna, per vetenskaplig disciplin.

Figur 6.5-6.7 ger också värdefulla ledtrådar till varför avhandlingar inom humaniora är så väl representerade jämfört med de inom naturvetenskap och teknik: humaniora kan i viss utsträckning räknas som nyheter och feature, men naturvetenskap och teknik räknas nästan aldrig som kultur. I undersökningen fanns det sju artiklar om avhandlingar inom humaniora på nyhetsplats och fem på featuresidorna, det vill säga lika många som det fanns om naturvetenskap och mer än dubbelt så många som det fanns om teknik. Men på kultursidorna dominerar humaniora stort, endast en artikel om teknik och en om naturvetenskap släpps igenom.

Alla de undersökta dagstidningarna har samma traditionella uppbyggnad med åtminstone ett renodlat kulturuppslag varje dag. Det, i kombination med de humanistiska avhandlingarna dominans som källa till kulturartiklar gör att humaniora närapå kvoterar in i tidningarna - man har ju åtminstone två sidor kultur att fylla per dag. Nyhetssidorna, där åtminstone naturvetenskapliga avhandlingar står sig bättre gentemot de inom humaniora, är visserligen fler än kultursidorna. Men där måste de vetenskapliga avhandlingarna å andra sidan konkurrera med övriga nyhetshändelser som olyckor och brott, politik och samhällsliv.

Utän att göra någon extensiv undersökning av dagstidningarna i studien kan man sluta sig till att de har åtminstone dubbelt så många nyhets- och inrikessidor som kultursidor per dag. Men, som figur 6.3 visar, är antalet avhandlingar som får komma fram på nyhetsplats långt ifrån dubbelt så många som de som syns på kultursidorna. Slutsatsen är alltså att avhandlingar generellt sett har större chans att synas på kultursidorna än på nyhets- eller inrikessidorna, något som i hög grad gynnar avhandlingar inom humaniora.

För att knyta an till diskussionen om generaliserbarhet i kapitel 4.1 är det viktigt att påpeka att jag knappast skulle ha kommit fram till samma resultat i min undersökning om jag, enligt min ursprungliga tanke, undersökt rapportavsnitt istället för dagstidningar. Rapports nyhetssändningar har inte samma specifika avdelning som är helt vikt åt kultur (eller sport för den delen). I den mån kulturinslag finns med i Rapports sändningar tvingas de alltså konkurrera om utrymmet på samma villkor som inrikes-, utrikes- och ekonominyheter. Dagstidningens helhetsgrepp, att täcka allt från inrikes- och utrikeshändelser till ekonomi, sport, kultur och nöjen saknar motsvarighet i etermedierna. För att genomföra en liknande studie på tv:s nyhetssändningar skulle man snarare behöva använda sig av såväl Rapport som Kulturnyheter och Sportnytt som källa.

I vissa avseenden stämmer resultatet i figur 6.4 väl överens med den tidigare forskning som presenterades i kapitel 5. Precis som i Emma Weitkamps studie av brittiska dagstidningar är artiklar om medicin vanligare än artiklar om samhällsvetenskap/humaniora och mycket vanligare än artiklar om naturvetenskap, räknat i faktiska antalet artiklar. Det som Weitkamp visade för artiklar om vetenskap i allmänhet i brittiska dagstidningar tycks alltså vara giltigt även för artiklar om avhandlingar i svenska dagstidningar, med vissa modifikation. I Weitkamps studie är artiklar om medicin nära *fem gånger* vanligare än artiklar om samhällsvetenskap/humaniora (som hon buntat ihop till en kategori). I min studie handlar totalt 70 artiklar om avhandlingar inom samhällsvetenskap och humaniora, inte långt ifrån de 80 artiklar som tar upp avhandlingar inom medicin. Däremot kontrasterar mitt resultat till viss del mot Albæk et al vad gäller forskare som uttalar sig i medierna. De fann att 17 procent av experterna som fick komma till tals var forskare inom teknik, naturvetenskap och jordbruk. 21 procent var forskare inom medicin, bara 13 procent forskare inom humaniora och hela 45 procent var jurister, ekonomer, och samhällsvetare.¹⁶ Det är en stor skillnad mot min studie, där bara 12 procent av artiklarna tog upp avhandlingar inom teknik och naturvetenskap, 40 procent avhandlingar inom medicin, 24 procent inom humaniora och totalt 24 procent inom juridik, ekonomi, samhällsvetenskap och utbildningsvetenskap.

En möjlig förklaring till skillnaden är att Albæk et al fokuserade på de experter som medierna själva kontaktat för att kommentera ett skeende eller göra ett sammanhang mer begripligt. Således kan forskare inom samhällsvetenskaperna antas vara mer efterfrågade eftersom medierna lägger stor vikt vid bevakning av politik, ekonomi och samhällsliv. Medierna kan i högre grad sägas fullfölja sin självpåtagna roll som demokratins väktare när de kallar in en professor i statsvetenskap för att kommentera en regeringskris eller en nationalekonom för att förklara en budgetförhandling än när de kallar in en astronomiprofessor för att förklara ett himlafenomen eller en ingenjör för att berätta om nya tekniska landvinningar.

Mina resultat tycks indikera att mekanismen är annorlunda när initiativet istället ligger hos forskaren, när det är han eller hon som vill få medialt genomslag för sina vetenskapliga resultat. Att professorn i statsvetenskap gång på gång kallas in för att kommentera den dagsaktuella inrikes- eller utrikespolitiken behöver ju inte betyda att det produceras en massa avhandlingar i statsvetenskap, eller att dessa är medialt intressanta.

¹⁶ Albæk et al (2002): s 37.

Hur kan mina resultat då förklaras på ett högre abstraktionsplan? Vad är det som gör att avhandlingar inom humaniora, samhällsvetenskap och i viss mån medicin är så prevalenta i medierna jämfört med forskningsfältens storlek? Varför passerar nästan alla avhandlingar inom teknik och naturvetenskap spårlöst förbi?

En titt på forskningen runt nyhetsvärdering i allmänhet ger en del ledtrådar. Eftersom alla avhandlingarna som nämns i artiklarna i studien är ungefär lika färska och framlagda i Sverige (eller i enstaka fall inom Norden) ger Prakkes klassificering efter kulturellt, geografiskt och tidsmässigt avstånd ingen större hjälp. Här är villkoren lika för alla discipliner. Likaså faller en del av Hvitfelts kriterier: alla avhandlingarna har ju t.ex. elitpersoner som källor. Det är också svårt att se någon skillnad mellan disciplinerna vad gäller om avhandlingarna ger upphov till positiva eller negativa nyheter.

Däremot ger Lippmans kriterier om identifikation och att väcka känslor en klar vink om orsaken till resultatet. De förfördelade disciplinerna saknar helt enkelt människofokus.

Humaniora och samhällsvetenskaperna söker gå till botten med vad människor gör, hur de tänker och hur de samspelar. Inom medicin spelar människan också en central roll, men som subjekt som ska botas. Biologer å sin sida, sysslar i bästa fall (nyhetsmässigt) med högtstående djur som är intelligenta eller som vi håller som husdjur, i sämsta fall med kiselalger eller nattfjärilar. Och geologer, kemister och tekniker med helt döda ting.

Ytterligare en pusselbit finns i Östgaards redogörelse över nyhetsvärderingsbegreppet: förståelsen. Östgaard påpekar att komplicerade skeenden måste förenklas så mycket att mediekonsumenten kan ta det till sig, annars förlorar informationen all mening. Här finns det ofta en kunskapsmässig klyfta mellan källan och mediekonsumenten, en klyfta som är olika stor beroende på ämne och sammanhang. Om inte journalisten lyckas överbrygga denna klyfta kan han lika gärna ge upp från början, vilket säkerligen händer gång på annan. Östgaard tar som exempel ett citat av Earl J Johnson, dåvarande chef för nyhetsbyrån United press international som försvarar sig mot byråns bristande bevakning av Latinamerika.

”När byrån lämnar ut bakgrundsmaterial händer det att meddelandet blir för långt och tidningsredaktören finner att det nya som har inträffat inte gör det berättigat att använda så stort utrymme som krävs för att förklara det”¹⁷

Översatt till vetenskapsjournalistiken skulle det alltså innebära att tekniska och naturvetenskapliga rön är så komplicerade och omständliga att förklara för en publik utan teknisk eller naturvetenskaplig skolning att tröskeln för att slå igenom som nyhet blir hög. Mycket högre än för till exempel psykologi där gemen man åtminstone har vardagsmässiga erfarenheter. En alternativ tolkning är att ämnena helt enkelt är för svåra för att journalisterna själva ska förstå.

Detsamma kan så klart sägas om området medicin, vars rön ofta är mycket komplicerade och kräver ordentliga förkunskaper. Här verkar möjligheten till identifikation med patienterna – forskningen slutmål – övertrumfa eventuella svårigheter att förklara vad det egentligen är forskarna kommit fram till. Nästan alla känner ju någon som varit eller ligger i riskzonen för att bli sjuka, om de inte är där själva.

¹⁷ Östgaard, Einar (1968): s 34.

7 Kvalitativ studie

7.1 Resultat

Eftersom resultatet av den kvalitativa studien i mångt och mycket påminner om en kronologisk berättelse har jag valt att redovisa det i en lite friare reportageform.

Steg 1: Avhandlingen färdigställs

I slutet av september 2006 lägger Birgitta Theander sista handen vid sin avhandling om flickböcker. Hon har aldrig haft någon direkt kontakt med journalister, och inte heller nu när hennes avhandling ska spikas vet hon riktigt vart hon ska vända sig.

– Jag frågade runt lite på universitetet, men det var ingen som jag tyckte kunde ge mig ett bra svar, säger hon.

Lunds pressavdelning är aldrig inblandad i processen. Men Makadam förlag, där hennes avhandling ges ut som inbunden bok, är specialiserade på att ge ut avhandlingar och vetenskaplig litteratur inom humaniora och samhällsvetenskap och är redan med på noterna. Under sommaren har hennes kommande bok omnämnts i förlagets nyhetsfolder som spridits till intresserade, delats ut på bokmässor och skickats till bokhandlar. Ett par veckor före disputationen drar man på större med ett pressmeddelande och recensionsexemplar till radio, tv och de större dagstidningarnas kulturedaktioner.

– De hade klart för sig vilka man skulle kontakta och så. Det hade jag aldrig klarat själv, säger Birgitta Theander.

Den fjärde oktober, tre veckor innan disputationen, spikas avhandlingen och ett abstract läggs ut på nätet. Dagen efter får Birgitta Theander sitt första telefonsamtal från media då en reporter på Ica Kuriren ringer.

Laura Carlson hade inte haft någon kontakt med journalister tidigare. Men som brukligt inför disputation vid juridiska fakulteten vid Stockholms universitet får hon ett mail av fakultetens webbredaktör och pressansvarige Suzanna Nilson där hon uppmanas att skicka in en sammanfattning av resultaten av sin forskning om svårigheten för diskriminerade kvinnor att få sin ska prövad i domstol.

Denna sammanfattning ligger till grund för det pressmeddelande som skickas ut den 22 januari, ett par dagar innan disputationen. Inom två dygn har landets tre största morgontidningar: Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter och slutligen Göteborgsposten, hört av sig och intervjuat Laura Carlsson.

I slutet av mars 2007 har Maria Bullarbo kontakt med Elin Lindström Claessen, som vikarierar som pressansvarig för Sahlgrenska akademien. De två har träffats tidigare i ett annat sammanhang, Elin Lindström Claessen har redan ett hum om Maria Bullarbos nästintill färdigskrivna avhandling om nitroglycerin i förlossningsvården. Och hon är eld och lågor.

– Ett tag innan disputationen får alla doktorander ett informationspaket skickat till sig. Däribland finns instruktioner för hur man skriver en sammanfattning av sin avhandling som kan ligga till grund för ett pressmeddelande. Men det är ju fortfarande upp till doktoranden att skriva och skicka in denna sammanfattning. Jag tror att jag hade gjort det i alla fall, men jag blev direkt uppmanad av pressombudsmannen att skriva en ett kort referat av min avhandling. Hon sa till mig: ”Det här är intressant, det här måste du skicka in”. Det är klart att det sporrade mig, säger Maria Bullarbo.

Den 2 april, knappt tre veckor innan disputationen, kommer pressreleasen ut. Dagen efter har Maria Bullarbo kontakt med den första journalisten då Göteborgstidningen, GT, ringer och vill komma hem till henne för att göra ett nyhetsknäck.

Steg 2: Mellanhanden

Det var en kollega till Birgitta Theander som förmedlade kontakten med Tove Marling Kallrén på Makadam förlag.

– Vi tittar på manus och tar ställning till om det är något vi vill ge ut. Sedan följer en process där man beräknar hur mycket tryckbidrag som kommer att behövas. Det är väldigt sällan man säljer så många exemplar av en avhandling att det går runt på egen hand då institutionen ska ha en del friexemplar och så vidare, säger hon.

Makadam är ett litet, relativt smalt förlag med blygsam marknadsföringsbudget. Men de ser alltid till att vara med och annonsera i Svensk bokhandels vår- och höstkatalog, där förlagen presenterar sina nya böcker.

– Det är viktigt för det är ofta där de olika kulturredaktionerna tittar för att beställa recensionsexemplar, säger Tove Marling Kallrén.

I samband med disputationen går de sedan ut med pressmeddelande, lägger ut uppgifter om boken på sin hemsida och skickar ut recensionsexemplar.

– Vi har ett basutskick som brukar omfatta tv, radio och de stora kulturredaktionerna. När det gäller Birgitta Theanders avhandling skickade även litteraturvetenskapliga institutionen ut cirka tio recensionsexemplar. Med de beställningar som kommit från mindre redaktioner och frilansar skickade vi ut ungefär 30 exemplar, säger Tove Marling Kallrén.

Där brukar förlagets aktiva medieinsats sluta, men det händer att de även ringer några väl valda journalister.

– I Birgittas fall ringde vi till två barnboksspecialister, en på Dagens Nyheter och en på Svenska Dagbladet, säger Tove Marling Kallrén.

Det fanns flera olika orsaker som gjorde att förlaget valde att ge ut just Theanders avhandling om flickböcker, menar hon.

– Birgitta hade gjort en viktig insats på ett område som tidigare varit enögt behandlat. Dessutom var det ett välskrivet manus. Avhandlingen lades också fram i samarbete med Svenska barnboksinstitutet. Det var en kombination av faktorer.

Tove Marling Kallrén kände på sig att den skulle få ett stort medialt genomslag.

– Det är ju många som kan relatera till flickböcker. Birgitta kommer dessutom fram till intressanta slutsatser och går i polemik mot tidigare forskning, säger hon.

Suzanna Nilson, som tills alldeles nyligen var webbredaktör och pressansvarig på juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, tycker att många akademiska pressreleaser är för tråkigt skrivna.

– De måste fånga intresset direkt i ingressen. Ofta har det varit helt fantastiska nyheter som missats för att ingen fattar vad som är nyheten, säger hon.

Alla som är på väg att doktorera vid fakulteten ombeds skicka in ett abstract, en sammanfattning, av sina resultat.

– Jag tar aldrig abstractet rakt av utan brukar alltid ringa upp och ställa frågor till forskaren. Ibland för att jag inte fattar allt i abstractet, men också för att ta reda på vad som är nyheten. Det är då man märker om det är något intressant eller inte, säger Suzanna Nilson.

Hon tar också reda på ifall forskaren i fråga vill ha uppmärksamhet i medierna, något som är långt ifrån självklart i alla lägen.

– Det där är en avvägning, det får inte heller bli för urvattnat. Jag har själv bakgrund som journalist så jag vet att medierna har en tendens att beskriva saker i svart och vitt. Men forskarna vill gärna få säga ”å ena sidan, å andra sidan”. Jag tror vissa forskare drar sig för mediekontakter just av det skälet, säger hon.

Pressreleaserna läggs ut på nätet och skickas ut till olika medier. Inom en del områden som är smala nöjer sig Suzanna Nilson med att skicka ut releasen till fackpressen, annars går de ut till de stora allmänna medierna.

– I de fall som är extra intressanta, som i Lauras, ringer jag några samtal också. Sedan brukar det sätta igång sig själv, säger Suzanna Nilson.

Hon vill minnas att hon ringde till Dagens Nyheter och Rapport för att tipsa om Laura Carlssons avhandling om bristande jämställdhet i rättssystemet.

Suzanna Nilsons inblandning var inte helt slut där. Medan en del av den press som började söka Laura Carlsson ringde direkt till henne ringde en del till Suzanna Nilson, som vidarebefordrade samtalen.

Innan Elin Lindström Claessen blev pressansvarig för Sahlgrenska akademien var hon själv journalist. Främst hade hon jobbat som allmänreporter på Sveriges Radio och Sveriges Television, men hon hade också sysslat med vetenskapsjournalistik inom Utbildningsradion. Så hon vet vad som kommer gå hem, menar hon själv.

– Jag skriver inte pressreleaser på avhandlingar om man inte kan formulera en journalistisk grej av den. Om inte ens jag kan skriva en text på det underlag som forskaren skickar kommer inte journalisterna heller förstå det, säger hon.

– Men visst har det hänt att medierna plockat upp saker som jag trodde var för mycket på detaljnivå, och ibland skickar man ju ut pressreleaser som ingen nappar på.

Av de cirka 150 avhandling som läggs fram varje år vid Sahlgrenska akademien skriver Elin Lindström Claessen pressmeddelanden på ungefär 80 stycken.

– Forskning om metodutveckling inom sjukvården är journalisterna sällan intresserade av. Oftast är det på en så djup detaljnivå och kommer ge resultat för patienterna först långt fram i tiden, säger hon.

Eftersom doktoranderna själva måste skriva underlaget till pressreleasen blir det ett visst svinn i den ändan också.

– Jag tror det finns en viss självcensur. Om forskaren pratar om sin forskning på fester och märker att ingen är intresserad, då kommer inte journalisterna vara det heller. Sedan kanske han eller hon läser tidningarna och ser vilken typ av forskning som finns representerad, då inser de att deras typ av forskning aldrig kommer komma med, säger Elin Lindström Claessen.

Någon självcensur var det inte tal om i Maria Bullarbos fall. Och ämnet var helt rätt för medierna.

– Jag kände på mig att den skulle få genomslag. Det är patientnära forskning och som får konsekvenser med en gång. Dessutom var det en ganska enkel metod som presenterades, det var helt enkelt en spännande avhandling, säger Elin Lindström Claessen.

Utifrån Maria Bullarbos underlag, och efter några telefonsamtal dem emellan, skrev Elin Lindström Claessen pressreleasen som gick ut 2 april. Därmed slutade hennes inblandning. Några journalister hörde hon aldrig ifrån, de ringde istället direkt till Maria Bullarbo.

Steg 3: Medierna nappar

Lilleba Nordenson är allmänreporter på Icaakuriren men har tidigare varit specialinriktad mot medicinska nyheter. Det var hon som först fick nys om Birgitta Theanders avhandling om flickböcker, mest genom en slump.

– Jag surfade runt på olika universitets hemsidor för att se om jag kunde fånga upp något. På Litteraturvetenskapliga institutionens hemsida vid Lund universitet stod det om Birgitta Theanders avhandling. Jag nappade direkt på ämnet, men då hade boken inte kommit ut än, så jag fick avhandlingen i manusform.

Det var magkänslan som fick Lilleba Nordenson att tända till.

– Precis som många av våra läsare är jag själv från samma generation och läste flickböcker som barn. Avhandlingen gav genklang i mig på ett rent personligt plan, säger hon.

Knappt två veckor senare ringer Populär historia och radioprogrammet P4 extra till Birgitta Theander. Även de har hittat hennes abstract på nätet. Efter disputationen den 28 oktober följer sedan i rask takt recension i Dagens Nyheter den 29 oktober, i Göteborgsposten 1 november och i Svenska Dagbladet 2 december.

Under vintern är det en rad olika tidningar som antingen recenserar Birgitta Theanders avhandling eller gör en intervju med henne själv. Bland annat syns hon i Sydsvenskan, Aftonbladet, Borås tidning och Kommunalarbetaren.

Klara Ledin på Svenska Dagbladet var den första att nappa på Suzanna Nilsons pressrelease om svårigheterna för kvinnor att få diskrimineringsfall prövade i domstol.

Även om hon jobbar på ekonomiredaktionen har hon ingen bakgrund som ekonom utan beskriver sig själv som nyhetsreporter. Vetenskapsjournalistik har hon aldrig sysslat med.

Ekonomiredaktionens nyhetschef hade plockat upp pressreleasen och vidarebefordrat den till Klara Ledin.

– Pr-människan på institutionen hade uppenbarligen bestämt sig för att försöka få ut den här nyheten. Hon hade tänkt till och kommit på att det här var något som kunde passa för ekonomiredaktionen, säger hon.

– Jag hade skrivit en del om jämställdhet i näringslivet tidigare och tyckte nyheten var intressant ur ett arbetsrättsligt perspektiv. Ofta blir det lite tamt när vi skriver om arbetsrättsliga problem: någon som upplever det så här och så här. Nu kändes det mycket tyngre, att det kommit en avhandling. Någon som kunde säga att ”det är faktiskt så här, de här problemen finns”.

Att skriva nyheter om färskas avhandlingar tillhör annars inte det vanliga för Klara Ledin även om hon då och då hittar intressanta forskningsresultat som hon infogar i större nyhetsknäck, för att ge bakgrund, sammanhang och tyngd till artikeln.

Intervjun med Laura Carlson publicerades 24 januari. Vid det laget hade hon redan blivit kontaktad av såväl Göteborgspostens ekonomi- och politikavdelning som Dagens Nyheters ekonomiredaktion. De publicerade artiklar om hennes forskningsresultat 26 respektive 27 januari. Några dagar senare ringde ett antal facktidningar inom juridik och arbetsrätt, bl.a. Lag & Avtal samt Advokatsamfundets tidning Advokaten. Slutligen blev Laura Carlson också intervjuad i Rapport.

– Så sent som nu i veckan kom den sista artikeln ut i en facktidning, säger Laura Carlson.

Axel Håkansson hade varit vikarie på Göteborgstidningen, GT, i knappt ett halvår när nyhetschefen kallade honom till sig.

– Vi sitter ju och kollar TT-telegram kontinuerligt efterhand som de kommer. Det stod några rader om Maria Bullarbos avhandling i ett telegram, det nappade nyhetschefen på och bad mig kolla om vi kunde göra någon egen, lite längre grej på det, säger han.

Det var den 3 april och både Aftonbladet och TT Spektra hade redan nappat på universitetets pressrelease om nitroglycerintabletter i förlossningsvården. De hade dock nöjt sig med att korta ner och skriva om pressreleasen.

– Jag tyckte det lät spännande, inte minst eftersom jag själv var på väg att bli pappa och gick i väntans tider. Så jag ringde upp Maria Bullarbo, bestämde tid och åkte hem till henne med en fotograf, säger Axel Håkansson.

Axel Håkansson menar att nyheten innehöll en rad element som gjorde den intressant för kvällstidningen GT. Den var lokalvinklad, eftersom det var en forskare från Göteborg. Den handlade om förlossningar vilket alltid intresserar de som väntar barn. Men avgörande var ändå den pikanta detaljen att det handlade om nitroglycerin.

– Eftersom GT är en kvällstidning går vi mycket på det som är uppseendeväckande och kan ge en bra rubrik. I det här fallet blev rubriken ”Föd säkert med nitroglycerin”. Nitroglycerin och barnafödande är två saker som man absolut inte tror ska höra ihop. Hade det varit något annat okänt ämne eller läkemedel hade det kanske inte ens blivit en notis i GT, säger han.

Här ser han en stor skillnad mot hur en morgontidning skulle reagera.

– Göteborgsposten hade säkert gjort det ändå, även om det inte handlat om nitroglycerin. Men de har större utrymme och fler artiklar än GT.

I själva verket skrev Göteborgsposten ingenting alls om Maria Bullarbos avhandling. Det gjorde däremot Sydsvenskan 4 april och Borås tidning några dagar senare. Men Sydsvenskan nöjde sig med att stoppa in TT:s telegram, och Borås tidningar gjorde en lite längre rewrite på pressreleasen. Förutom GT var det bara en handfull facktidningar som tog kontakt med Maria Bullarbo direkt.

– Efter fem dagar var det slut, sedan hörde jag inget mer, säger hon.

Steg 4: I backspegeln

Under hela vintern, till och med februari, hade Birgitta Theander fullt upp med alla mediekontakter. Hon tycker till och med att det blev lite jobbigt i längden. Fortfarande ett halvt år senare har intresset inte svalnat helt.

– För några dagar sedan ringde de från en föreläsningsförening i Landskrona. De vill att jag ska komma dit och prata, säger hon.

Men annars har publiciteten inte betytt så mycket för henne som forskare.

– Nej, jag har ju inte fortsatt som forskare efter disputationen. Men det är möjligt att det hade varit ett plus om jag sökt jobb som litteraturvetare.

Några facktidningar har inte hört av sig, några sådana finns det knappt inom litteraturvetenskap menar Birgitta Theander. Däremot tror hon att publiciteten kan ha ökat intresset för hennes forskning även bland andra litteraturvetare.

– De måste ju också påverkas av de allmänna medierna, säger hon.

Hon kan se flera olika orsaker till att just hennes avhandling fick så stort genomslag.

– Jag tror framförallt det är ämnet som gjorde det. Det finns ett stort intresse för flickböcker bland vanligt folk. Det är ingen smal litteratur, det är något som många har läst. Det jag gör är också att vända upp-och-ner på en etablerad bild, det är polemiskt och spännande. Slutligen är den skriven med ett lätt språk, den är lätt att ta till sig, säger hon.

Birgitta Theander menar att det kan finnas vissa skillnader mellan olika vetenskapliga discipliner när det kommer till kontakten med medierna.

– Mitt ämne är ju inte så svårt att förstå. Inte som nya rön inom fysik eller kemi. Däremot kan det vara svårt att formulera mina resultat i ett par meningar, som journalisterna vill. Det tar faktiskt 500 sidor att förklara vad jag kommit fram till, säger hon.

Tove Marling Kallrén har mest erfarenhet från Makadam förlags relativt smala nisch av humaniora och samhällsvetenskap. Men hon menar att hanteringen av avhandlingar inom dessa områden är väsensskild gentemot avhandlingar inom exempelvis naturvetenskap och medicin.

– De är ju en helt annan typ av publikation. Titta på Birgittas avhandling, den är snyggt formgiven och illustrerad, fullt möjlig att ge i present till vem som helst egentligen. Jag har sett några avhandlingar inom medicin på nära håll och de går ju inte att sälja över huvudtaget, som böcker har de sällan något allmänintresse, säger hon.

Inte heller konkurrerar egentligen de olika disciplinerna om utrymmet i medierna, menar Tove Marling Kallrén.

– Jag ser det inte som en del av samma kretslopp. Nog kan det finnas spännande rön inom exempelvis medicin men de hamnar ju i så fall på vetenskapssidan, säger hon.

Lilleba Nordenson, som själv varit medicinsk reporter, tycker att medicin generellt står ganska högt i kurs hos medierna.

– Kanske har intresset för naturvetenskap ökat i och med att klimatfrågorna blivit aktuella, funderar hon.

Annars tror hon att forskarvärlden kan upplevas som ganska svårhanterlig för vanliga journalister.

– Min egen erfarenhet är att läkare kan vara ganska knepiga att ha och göra med. De vill alltid ha sina specifika formuleringar, som inte funkar för våra läsare, säger hon.

För Laura Carlson var den stora uppmärksamheten oväntad.

– Jag vet inte hur det är inom naturvetenskap eller samhällsvetenskap på Stockholms universitet, men inom juridiken har det aldrig någonsin varit någon avhandling som fått så mycket press. Det var en överraskning, det var inget jag aktivt sökte, säger hon.

Viktigast var nog ändå genomslaget i de allmänna medierna, tror Laura Carlson.

– Det är ju där man kan skapa opinion och påverka lagstiftarna, säger hon.

Den stora publiciteten öppnade vissa dörrar för henne.

– Jag har fått åka till olika ställen och presentera min forskning, inbjudningar som jag inte tror jag skulle ha fått annars. Umeå, till exempel, dem hade jag ingen kontakt med tidigare. Men annars är jag lika arbetslös som alla andra.

Hon är inte helt säker på varför just hennes avhandling fick så stort genomslag.

– Men en intressant sak är att nästan alla som tog kontakt med mig var kvinnor. Fast artiklarna om mig hamnade på ekonomisidorna var det bara en journalist jag pratade med som var man. Kanske kvinnorna har lättare att se att saker och ting inte är som de ska vara.

Suzanna Nilson tycker inte det är så svårt att få genomslag i medierna.

– Juridik är allmänt intressant i ett allt komplexare samhälle. Ämnet är inte så svårt heller. Om man vill får man ut nyheterna.

Svenska dagbladet är en av de svenska dagstidningarna med en egen vetenskapsredaktion. Ett pressmeddelande om en avhandling inom exempelvis fysik skulle hamna där istället. Själv har Klara Ledin bara erfarenhet ifrån ekonomiredaktionen, så hon har svårt att säga om avhandlingar från olika discipliner behandlas annorlunda på tidningen.

– I det här fallet var det ett bra formulerat pressmeddelande, man såg direkt att det fanns en näringslivsvinkel på det här, säger hon.

Maria Bullarbo tror inte att uppmärksamheten i dagspressen fått någon jättestor betydelse för hennes forskning.

– Intresset för metoden har stigit, det är helt klart, och en fyra-fem kollegor runt om i landet har ringt och frågat närmare om resultaten. Men fackpressen är ändå den som det är intressant att synas i. Det viktiga är ju att min forskning får betydelse för förlossningsvården. Mediegrejen är kul, men om ett år är det här glömt, säger hon.

Maria Bullarbo tror inte att det finns några stora skillnader mellan de olika vetenskapliga disciplinerna när det gäller kontakten med medierna.

– Jag tror det handlar mycket mer om vem som är pressombudsman. Hon på Sahlgrenska akademien är mycket framåt och söker själv upp saker hon tycker är intressanta. Helt klart är det en nyckelperson. Men annars tror jag till exempel en humanist hanterar det på ungefär samma sätt.

Elin Lindström Claessen menar att Sahlgrenska akademien tjänar mycket på att ha så pass välutvecklade rutiner för hur pressmeddelanden ska skrivas och skickas ut i samband med disputationer.

– Jag tror inte de har samma genomtänkta procedur inom andra delar av Göteborgs universitet. Men vi har såklart stor fördel också av att det handlar om hälsovetenskap. Det är lätt att se att alla människor gynnas av vår forskning. Till skillnad mot till exempel en avhandling inom teknik om en ny typ av asfalt som kan minska friktionen. Där tror jag man måste ha ett speciellt miljö- eller teknikintresse för att vara intresserad, säger hon.

För Axel Håkansson på GT spelar den vetenskapliga disciplinen mindre roll i valet av vilka avhandlingar som blir nyheter.

– Det är mer en bedömning från fall till fall. Om det är tungt, tråkigt och svårt att förstå då hoppar nog GT över det. Vi har inte utrymme för långa, fördjupade artiklar. Skriver vi om avhandlingar är det för att någonting med dem är intressant, roligt, spännande och så vidare. De ska finnas något uppseendeväckande, något utöver det vanliga. Sedan spelar det ingen roll om det handlar om medicin, motor eller arkitektur, säger han.

7.2 Analys

Som jag redan diskuterat i kapitel 4 måste man vara försiktig och inte dra för stora växlar på en kvalitativ studie eftersom dess generaliserbarhet är begränsad. Resultatet för den kvalitativa studien ger ändå upphov till ett par intressanta observationer:

1) På flera ställen skyntar Östgaards förståelsekriterium fram som en orsak till att vissa discipliner upplevs som nyhetsmässigt mer intressanta än andra.

”Mitt ämne är ju inte så svårt att förstå. Inte som nya rön inom fysik eller kemi”, säger Birgitta Theander.

Liknande tongångar hörs på andra håll:

”Om det är tungt, tråkigt och svårt att förstå då hoppar nog GT över det. Vi har inte utrymme för långa, fördjupade artiklar.”, säger Axel Håkansson.

”Dessutom var det en ganska enkel metod som presenterades, det var helt enkelt en spännande avhandling” säger Elin Lindström Claessen om Maria Bullarbos avhandling.

Likaså anas tydliga spår av Lippmans kriterier om identifikation och att väcka känslor, såväl hos mediekonsumenten som hos medieproducenten:

”Jag tyckte det lät spännande, inte minst eftersom jag själv var på väg att bli pappa och gick i väntans tider”, säger Axel Håkansson om varför han nappade på Maria Bullarbos avhandling.

”Det är ju så många som kan relatera till böcker”, säger Tove Marling Kallrén om varför hon kände på sig att Birgitta Theanders avhandling skulle få stort genomslag i medierna.

Även Lilleba Nordenson på Icaakuriren är inne på samma spår:

”Precis som många av våra läsare är jag själv från samma generation och läste flickböcker som barn. Avhandlingen gav genklang i mig på ett rent personligt plan”.

2) Eftersom värdet av den kvalitativa undersökningen i stor utsträckning bygger på ett bra val av fall att studera kan man fråga sig hur genomtänkt mitt val av avhandlingar var. De tre avhandlingarna kommer visserligen från vitt skilda discipliner, men har alla det gemensamt att deras discipliner är väl eller relativt väl representerade i medierna i förhållande till forskningsfältens storlek. Som framgått av figur 6.4 är avhandlingar inom medicin och framförallt humaniora relativt vanligt förekommande i medierna. För juridik är underlaget alltför knapphändigt för några säkra slutsatser, men insamlade data tyder ändå på att också juridik har lätt att tränga igenom mediebruset. Vore det inte därför bättre att kontrastera avhandlingen om flickböcker mot exempelvis en teknisk avhandling? Den kvantitativa undersökningen visade ju tydligt att avhandlingar inom teknik har ytterst svårt att väcka uppmärksamhet i medierna, vore det därför inte givande att följa ett exempel som ändå lyckats? Vore det då inte intressant att se vad forskaren, mellanhanden och slutligen journalisten gjorde med denna avhandling som inte gjordes med andra avhandlingar inom teknik?

Säkerligen, men skälet att jag inte valde en teknisk avhandling för den kvalitativa studien säger något om resultatet i den kvantitativa studien: det fanns helt enkelt ingen som fick något större genomslag i medierna. De avhandlingar som ändå figurerar i statistiken nämns mest i enstaka notiser eller nyhetsartiklar, långt ifrån den rad av stora medier som plockade upp Theanders avhandling om flickböcker eller Bullarbos avhandling om nitroglycerin i förlossningsvården.

Ett enda exempel på naturvetenskaplig forskning som fått genomslag fanns: en avhandling från biologiska institutionen vid Göteborgs universitet om hur talgoxars levnadsförhållanden påverkar färgen på deras fjäderdräkt – stadslevande talgoxar är blekare om bröstet än de som bor på landet. Notiser om avhandlingen publicerades i ett flertal av dagstidningarna i undersökningen. Tyvärr var forskaren på studieresa utomlands, varför avhandlingen inte kunde vara med i den kvalitativa studien.

3) En tydlig gemensam faktor för de tre avhandlingarnas väg till medierna är *mellanhanden* – i två fall institutionens pressansvarige, i ett annat fall förläggaren. Även om medierna på egen hand fick nys om en intressant avhandling i ett fall – Birgitta Theanders – ska värdet av en person som kan överbrygga klyftan mellan forskaren och medierna nog inte underskattas i den här processen. Hade Birgitta Theanders avhandling fått samma genomslag i de stora dagstidningarna om inte förlaget skickat ut recensionsexemplar och dessutom ringt några samtal? Som Maria Bullarbo svarar på frågan om det finns några skillnader i kontakten med media mellan olika discipliner:

”Jag tror det handlar mycket mer om vem som är pressombudsman. Helt klart är det en nyckelperson”.

Det tycks behövas någon som dels kan välja ut de avhandlingar som kan vara intressanta för pressen, dels plocka fram det nyhetsmässiga i forskarens resultat och formulera det på ett intresseväckande sätt.

Som Suzanna Nilson säger om pressmeddelanden:

”De måste fånga intresset direkt i ingressen. Ofta har det varit helt fantastiska nyheter som missats för att ingen fattar vad som är nyheter”.

Möjligen är det så att betydelsen av denna mellanhand ökar ju större ett forskningsfält är och ju mer förkunskaper de kräver. Kanske gör Elin Lindström Claessen på Sahlgrenska akademien mer nytta när hon väljer ut och förenklar bland de 150 avhandlingar som läggs fram vid akademien varje år än motsvarande person vid humanistiska fakulteten, där ett 50-tal läggs fram per år?

Att veta vart man ska vända sig med sitt budskap, vilka man ska kontakta, tycks också vara avgörande. För att citera Birgitta Theander:

”De hade klart för sig vilka man skulle kontakta och så. Det hade jag aldrig klarat själv.”

Mellanhandens syfte verkar främst vara att initialt få medierna att nappa. När dessa väl har insett vad det är för nyhet forskaren sitter med har mellanhanden redan spelat ut sin roll. Resten sköter medierna själva.

Men även om de tre mellanhändernas funktion i stort sett är likvärdig finns det en stor skillnad i hanteringen av Birgitta Theanders avhandling om flickböcker jämfört med de två övriga inom juridik och medicin. Den förstnämnda gavs ut nästan som vilken bok som helst, med allt vad det innebär av försäljning, marknadsföring mot bokhandeln och utskick av recensionsexemplar. Däremot är det ingen som försökt sälja några exemplar av Maria Bullarbos eller Laura Carlsons avhandlingar, ett sådant scenario känns ganska verklighetsfrämmande. Som Tove Marling Kallrén uttrycker det:

”Jag har sett några avhandlingar inom medicin på nära håll och de går ju inte att sälja över huvudtaget, som böcker har de sällan något allmänintresse”.

8 Slutsatser

En rad intressanta slutsatser kan dras från den kvantitativa studien.

Medicin brukar ofta beskrivas som mediernas favorit bland vetenskaperna, och i faktiska tal är medicinska avhandlingar också de som syns i flest artiklar. Men jämfört med forskningsfältets storlek hamnar disciplinen ändå i lä. Istället är det humaniora som har överlägset lättast att tränga igenom mediebruset, med samhällsvetenskap som god tvåa. Den begränsade datamängden för ekonomi, juridik och utbildningsvetenskap tycks indikera att även dessa områden är mycket väl representerade i medierna.

De stora förlorarna är istället discipliner som i många sammanhang får stå synonymt med ”vetenskap” i vid bemärkelse: naturvetenskap och teknik. Studien visar att en avhandling inom dessa områden ytterst sällan plockas upp av dagstidningarna.

Även om resultatet till viss del kan förklaras med klassiska nyhetsvärderingskriterier som förmågan att väcka känslor hos läsaren och möjliggöra identifikation är skillnaderna i många fall häpnadsväckande. Under den givna

tremånadersperioden skrevs det exempelvis sju gånger fler artiklar om avhandlingar inom humaniora än inom teknik, trots att nästan dubbelt så många avhandlingar inom teknik lades fram under samma tid.

En annan intressant aspekt är var i tidningen artiklarna publiceras. Medan de flesta avdelningar har en relativt jämn fördelning av artiklar om avhandlingar inom olika discipliner finns det tre kategorier som står ut: Nyhetes/inrikessidor och featuresidor/bilagor, där medicin dominerar stort, samt kultursidorna där humaniora nästintill är ensam majestä.

Häri ligger möjligtvis en del av förklaringen till att medicin ofta uppfattas som populärt hos medierna. De medicinska rönen klassas i hög grad som hårda, viktiga nyheter som man dessutom måste vara snabb med att få ut före konkurrenten. Humaniora gynnas visserligen av att tidningarna har en fast avdelning som nästan bara sysslar med disciplinens kärnområden: litteratur, konst, etnologi och så vidare. Å andra sidan betraktas nya humanistiska rön sällan som "nyheter" eller "vetenskap" utan stämplas konsekvent som "kultur". Så frågan är om humaniora och samhällsvetenskap tjänar på det stora utrymmet i medierna om den vanlige mediekonsumenten ändå inte ser det som "riktig" vetenskap?

Den kvalitativa studien gav ytterligare inblick i nyhetsvärderingsprocessen för nya avhandlingar. En intressant slutsats är hur viktig mellanhanden är för att överbrygga klyftan forskaren och medierna. Både för forskarens skull, som annars inte vet var han eller hon ska vända sig, men också för mediernas räkning, som annars kan gå miste om nyhetsmässigt intressanta forskningsresultat.

Intressant att se är också hur tradition, ämnenas skilda natur och förespeglad allmänintresse får stor påverkan på processen då en avhandling publiceras. Medan medicinska avhandlingar mest läses inom universitets- och forskarvärlden och möjligen av specialtidningarnas journalister, ges humanistiska avhandlingar ut som böcker för gemene mans räkning. Att det handlar om en vetenskaplig avhandling, och inte till exempel en friare hållen reportagebok, är säkerligen ingen nackdel, men verkar här närmast underordnat då förlags- och bokbranschen tar över forskningsresultatet.

En aspekt som helt lämnats åt sidan i denna uppsats men som ändå skymtar fram i den kvalitativa studien är fack- och specialtidningarnas roll i processen. Maria Bullarbo nämner fackpressen som det viktigaste mediet att synas i, allt för att hennes forskning ska få reella konsekvenser ute på mödravårdsavdelningarna. Laura Carlson menar istället att fackpressen är av mindre betydelse eftersom det är genom de stora medierna man kan påverka opinionen och i slutändan de folkvalda lagstiftarna så att rättssystemet kan förändras. För litteraturvetaren Birgitta Theander existerar det inte några facktidningar, i varje fall inte som hon känner till. Här är de allmänna medierna den enda arenan.

En möjlig fortsättning på min studie är att gräva djupare i fackpressens inverkan på vetenskapsjournalistiken. Vem påverkar vem? Vilka vetenskapliga nyhetsuppslag får de allmänna medierna genom fackpressen? Vilka går de miste om?

9 Litteraturförteckning

Albæk et al (2002): Ekspert i medierne. Dagspressens bruk af forskere 1961-2001. Århus: AKA-PRINT A/S

Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2003): *Massmedier, en bok om press, radio och TV* (8:e upplagan). Falun: ScandBook AB

Ideland, Malin (2002): *Dagens Gennyheter: hur massmedia berättar om genetik och genteknik*. Lund: Nordic Academic Press.

J:son Lönn, Eva (2005): *Jobb(iga) nyheter. Om dagstidningars bevakning av arbetsmiljöfrågor*. Umeå: Print & Media tryckeri.

Strömbäck, Jesper (2000): *Makt och medier*. Lund: Studentlitteratur.

Wietkamp, Emma (2003): British Newspapers privilege health and medicine topics over other science news. *Public Relations Review* (29), sid 321-333.

Østbye, Helge et al (2004): *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber ekonomi.

Östgaard, Einar (1968): *Nyhetsvärdering. Massmedia och nyhetsförmedling*. Lund: Berglinska boktryckeriet, Lund.

Elektroniska resurser

Lunds universitets hemsida. Tillgänglig på: <http://www.lu.se/o.o.i.s/1333>
[2007-05-18]

Mediearkivet. Tillgänglig på: <http://www.retriever-info.com/mase.php?lang=se>
[2007-05-01]

Presstext. Tillgänglig på: <http://www.presstext.se/>[2007-05-01]

Tidningsutgivarna. Tillgänglig på: <http://www.tu.se/tidningarna.asp> [2007-05-10].